

VAZİFE MALÛLLÜĞÜ ve İŞ KAZASINDA SORUMLULUKLAR

DUTY DISABILITY AND RESPONSIBILITIES IN OCCUPATIONAL ACCIDENT

Akın ŞİMŞEK^(*)

ÖZ

Çalışma hayatında 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle özellikle kamu özel sektör fark etmeden işverenlerin sorumlulukları açısından yeni bir dönem başlamıştır. İşverenlerin sosyal güvenlik alanındaki sorumlulukları yanında iş sağlığı ve güvenliği alanı da büyük bir yük getirmiştir. Bu sorumlulukların yerine getirilmemesinde maruz kalınan idari para cezaları ile diğer mali yaptırımlar küçümsenmeyecek boyutlardadır. İşçiler açısından iş kazası olarak nitelendirilen olay memurlar açısından vazife malullüğüne neden olay olarak değerlendiriliyor. İş kazası ve vazife malullüğünün bildiriminde de farklı sürelerle, sorumluluklar ve mali cezalar ortaya çıkabiliyor.

Anahtar Kelimeler: İş kazası, işçi, vazife malûlü, memur, iş sağlığı ve güvenliği

ABSTRACT

A new period has started in terms of the responsibilities of employers regardless of being public or private after the Occupational Health and Safety Law no. 6331 entered into force in the work life. Occupational health and safety puts a large burden on the shoulders of employers as well as other responsibilities in social security field. Administrative fines and other pecuniary sanctions that would be applied in the event of a misconduct of responsibilities are so serious that cannot be trivialised. The incidents that are defined as occupational accidents for workers are considered as duty disabilities for civil servants. In the notification of both occupational accidents and duty disabilities too, different types of durations, responsibilities and pecuniary fines may occur.

Key Words: Occupational accident, worker, duty-disabled, civil servant, occupational health and safety

^(*) Kamu Yönetimi Uzmanı, Rekabet Kurumu, İdari Koordinatör

1- GİRİŞ

Çalışma hayatında sosyal güvenlik hakları yönünden işçiler ve memurlar birçok hak ve sorumluluk bağlamında farklı uygulamalar ile usul ve esaslara tabi tutulmuşlardır. Sosyal güvenlik mevzuatında işçilerde iş kazası olarak adlandırılan olaylar memurlar açısından ise vazife malûllüğüne sebebiyet veren olay olarak değerlendirilebiliyor. Kamu ve özel kurum ve kuruluşlarda dahil olmak üzere bütün işyerlerinin tabi olduğu İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu uygulamasında ise durum iş kazası olarak adlandırılmaktadır. Bu farklı adlandırma ve dolayısıyla farklı uygulama da olaya göre farklı değerlendirme yapılmasını gerektiriyor. Özellikle iş kazası ve vazife malûllüğünün bildiriminde de farklı süreler bulunuyor. İş kazası ve vazife malûllüğünün tespitinde önem arz eden husus ise yasal sürelerde yapılmayan bildirimlerde işverenlerin idari para cezalarına maruz kalmalarıdır.

Bu makalede sosyal güvenlik statülerindeki farklılıklara göre işçiler ve memurlar açısından 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ve 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu çerçevesinde iş kazası ve vazife malûllüğüne neden olan olayların değerlendirilmesine ve işverenin sorumluluklarına yer verilecektir.

2- VAZİFE MALÛLLÜĞÜ VE SORUMLULUKLAR

İşçilerde iş kazası olarak adlandırılan olaylarda memurlar açısından Emekli Sandığı uygulamasında memurun malûliyetinin görevi nedeniyle meydana gelmiş olması halinde hakkında vazife malûllüğü hükümleri uygulanmaktadır. Bu kapsamda vazife malûllüğünün tespitinde ortaya çıkan malûllük ile yapılan görev arasında direkt bir illiyet bağının bulunması şartı aranmaktadır. Ancak, 5510 sayılı Kanunda, 5434 sayılı Kanundan farklı ve 5434 sayılı Kanunda belirtilen durumlara da ek olarak kamu görevlilerinin idarelerince sağlanan bir taşıtla işe gelişi ve işten dönüşleri sırasında veya işyerinde meydana gelen kazadan doğmuş malûllükler nedeniyle de vazife malûlü olarak kabul edilmeleri ile vazife malûllüğü aylığına hak kazanmaları imkanı sağlanmıştır. Emekli Sandığı iştirakçiliği bulunan memurların 5434 sayılı Kanunun 45'inci maddesinde sayılan;

- Vazifelerini yaptıkları sırada vazifelerinden,
- Vazifeleri dışında kurumlarının verdiği herhangi bir kuruma ait başka işleri yaparken, bu işlerden,
- Kurumların menfaatini korumak maksadıyla bir iş yaparken o işten (Maksadın ilgili kurumlarca kabul edilmesi şartıyla),
- Fabrika, atölye ve benzeri iş yerlerinde, işe başlamadan evvel, iş sırasında veya işi bitirdikten sonra, o iş yerinde husule gelen ve yine o iş yerinin mahiyetinden veya çalışma konusundan ileri gelen kazadan,

Meydana gelmiş hastalık veya sakatlık dolayısıyla görevlerini yapamayacak derecede rahatsızlanmaları yani malûl hale gelmeleri halinde haklarında 5434 sayılı Kanunun vazife malûllüğü ile ilgili hükümlerin uygulanmaktaydı. Ancak 5510 sayılı Kanunun Geçici 4'üncü maddesinin üçüncü fıkrasının "5434 sayılı Kanuna göre iştirakçi olup bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra bu Kanunun 4 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendine tabi olarak çalışmaya başlayanlardan vazife malûllüğü kapsamına girenler hakkında, bu Kanunun 47 nci maddesinin birinci fıkrasına göre işlem yapılır." hükmü nedeniyle 5434 sayılı Kanuna göre Emekli Sandığı iştirakçiliği bulunması nedeniyle 4/1-c sigortalısı sayılan memurların vazife malûllüklerinin tespitinde 5510 sayılı Kanunun 47'nci maddesinin birinci fıkrasında sayılan durumların dikkate alınması gerekmektedir.

Bu kapsamda da 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun "Vazife Malûllüğü" başlıklı 47'nci maddesinin birinci fıkrasında "Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten sonra ilk defa 4 üncü maddenin birinci fıkrasının (c) bendi kapsamında sigortalı olanlar için aşağıdaki hallerde vazife malûllüğü hükümleri uygulanır. 25 inci maddede belirtilen malûllük; sigortalıların vazifelerini yaptıkları sırada veya vazifeleri dışında idarelerince görevlendirildikleri herhangi bir kamu idaresine ait başka işleri yaparken bu işlerden veya kurumlarının menfaatini korumak maksadıyla bir iş yaparken ya da idarelerince sağlanan bir taşıtla işe gelişi ve işten dönüşü sırasında veya işyerinde meydana gelen kazadan doğmuş olursa, buna vazife malûllüğü ve bunlara uğrayanlara da vazife malûlü denir." denilmek suretiyle konu hüküm altına alınmıştır. 5510 sayılı Kanunda vazife malûllüğünün kapsamını genişletici nitelikteki bu hükümler nedeniyle memurun malûliyeti;

- İdarelerince sağlanan bir taşıtla işe gelişi ve işten dönüşleri sırasında,
- İşyerinde meydana gelen kazadan,

Doğmuş olursa vazife malûlü olarak kabul edilmelerine imkan tanınarak 5434 sayılı Kanun ile vazife malûllüğü olarak kabul edilmeyen malûllük durumlarında da vazife malûllüğü aylığına hak kazanmak mümkün hale getirilmiştir. Burada işyerinde meydana gelen kazadan dolayı malûl kabul edilmek (yapılan görev ile ortaya çıkan malûliyet arasındaki illiyet bağının ortadan kaldırılarak) görevle bağlantısı olmamakla birlikte işyerinde meydana gelen bir kaza ile ortaya çıkan malûllük arasında bir neden-sonuç ilişkisi vazife malûllüğü ile ilgili haklardan yararlanmak için yeterli sebep kabul edilmiştir. Bu şekilde hak kazandırıcı yeni düzenlemeden yukarıda bahsedilen 5510 sayılı Kanunun Geçici 4'üncü maddesinin üçüncü fıkrası nedeniyle 2008 yılı Ekim ayı başından sonra malûl hale gelen Ekim 2008 öncesi Emekli Sandığı iştirakçiliği olduğu için 4/1-c sigortalısı sayılan kamu görevlileri de yararlanabileceklerdir.

Sonuçta memurların görevleri sırasında veya görevleri dışında kurumlarınca görevlendirildikleri herhangi bir kamu kurumuna ait başka işleri yaparken bu işlerden veya kurumlarının menfaatini korumak maksadıyla bir iş yaparken ya da kurumlarınca sağlanan bir taşıtla işe gelişi ve işten dönüşü sırasında veya işyerinde meydana gelen kazadan doğmuş olursa, buna vazife malûllüğü ve bunlara uğrayanlara da vazife malûlü denilmektedir. Ayrıca hastalıkları personel kanunlarında belirlenen sürelerden fazla devam etmesi halinde, hastalıklarının mahiyetlerine ve doğuş sebeplerine göre de değerlendirme yapılarak şayet hastalıklarının meydana gelmesi görevleri ile ilgili ise ve bu durum da Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Kurulu tarafından da kabul edilirse bunlara da vazife malûlü denilmektedir.

Kurumlar vazife malûllüğüne sebep olan olayı, olayın olduğu yer yetkili kolluk kuvvetlerine veya varsa özel kendi mevzuatına göre yetkili mercilere derhal, Sosyal Güvenlik Kurumuna da en geç on beş iş günü içinde bildirmekle yükümlüdür. Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirim, aynı süre içerisinde sigortalılar veya hak sahiplerince de yapılabilmektedir. Vazife malûllüğüne sebep olan olaydan kamu kurumlarının yetkili mercilerinin haberdar edilmemiş olması hali dışında; kişilerin bildirim, kamu kurumlarının bildirim sorumluluğunu ortadan kaldırmamaktadır. Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirim süresi;

- Vazife malûllüğüne sebep olan olayın meydana geldiği tarihten,
- Hastalıklarının sebep ve mahiyetleri dolayısıyla haklarında vazife malûllüğü hükümleri uygulanacaklar için, hastalıklarının tedavisinin imkânsız olduğuna dair düzenlenen kati raporun onay tarihinden,
- Esirlik ve gaiplik hallerinde ise, bu hallerin sona erdiği tarihten,

İtibaren başlamaktadır. Vazife malûllüğü bildirimini yükümlülüklerini yasal sürede yerine getirmeyen kurum ve kuruluşlar ile tüzel kişilere, döneminde geçerli aylık asgari ücret tutarında idari para cezası uygulanmaktadır.

3- İŞ KAZASI ve SORUMLULUKLAR

İş kazası, işyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen, ölüme sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da bedenen engelli hale getiren olaydır. Tanımda geçen işyeri kavramı, işyerine bağlı yerler ile dinlenme, çocuk emzirme, yemek, uyku, yıkanma, muayene ve bakım, beden ve mesleki eğitim ve avlu gibi diğer eklentileri ve araçları kapsamaktadır. Ayrıca, kadın çalışanın, iş mevzuatı gereğince bir yaşından küçük çocuğunu emzirmesi için verilen günlük bir buçuk saatlik izin süresini geçirdiği zamanlar da işyerinde geçirilen süre olarak değerlendirilmektedir¹. Daha geniş bir anlatımla iş kazası;

a) SSK (5510 sayılı Kanuna göre 4/1-a sigortalısı) sigortalılarının;

- İşyerinde bulunduğu sırada,
- İşveren tarafından yürütülmekte olan iş dolayısıyla,
- Görevli olarak işyeri dışında başka bir yere gönderilmesi nedeniyle asıl işini yapmaksızın geçen zamanlarda,
- Emziren kadın sigortalının, iş mevzuatına tabi olup olmadığına bakılmaksızın yine bu mevzuatta belirtilen sürelerde çocuğuna süt vermek için ayrılan zamanlarda,
- İşverence sağlanan bir taşıtla işin yapıldığı yere gidiş geliş sırasında,

b) Bağ-Kur (5510 sayılı Kanuna göre 4/1-b sigortalısı) sigortalılarının ise;

- İşyerinde bulunduğu sırada,
- Yürütmekte olduğu iş nedeniyle işyeri dışında,

meydana gelen ve sigortalıyı hemen veya sonradan bedenen yada ruhen engelli hale getiren olay olarak da değerlendirilebilir. İş kazasının SSK (5510 sayılı Kanuna göre 4/1-a sigortalısı) sigortalıları bakımından bunları çalıştıran işveren tarafından, o yer yetkili kolluk kuvvetlerine derhal ve Sosyal Güvenlik Kurumuna da en geç kazadan sonraki üç işgünü içinde, Bağ-Kur (5510 sayılı Kanuna göre 4/1-b sigortalısı) sigortalılarının kendisi tarafından, bir ayı geçmemek şartıyla rahatsızlığının bildirim yapmaya engel olmadığı günden sonra üç işgünü içinde iş kazası ve meslek hastalığı bildirgesi ile Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirilmesi gerekmektedir.

Ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi olmayan ülkelerde iş üstlenen işverenlerce yurt dışındaki işyerlerinde çalıştırılmak üzere götürülen Türk işçilerinin iş kazası geçirmesi halinde, işvereni tarafından kazanın olduğu ve ülkemiz ile sosyal güvenlik sözleşmesi bulunmayan ülkelerdeki yerel kolluk kuvvetlerine derhal, Sosyal Güvenlik Kurumuna ise en geç kazadan sonraki üç iş günü içinde bildirilmesi gerekmektedir.

Ayrıca 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nda da iş kazası, işyerinde veya işin yürütümü nedeniyle meydana gelen, ölüme sebebiyet veren veya vücut bütünlüğünü ruhen ya da bedenen engelli hâle getiren olay olarak tanımlanmıştır. Kamu veya özel sektör farketmeden işverenler iş kazalarını

¹ DEMİRDİZEN Özer, "İş Kazası Sonucu Ölen Sigortalının Hak Sahiplerine Sağlanan Haklar Nelerdir?", Yaklaşım, Sayı 257, Ankara

kazadan sonraki üç iş günü içinde Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirmek bulunmak zorundadır. İş kazalarını yasal süre içinde Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirmeyen işverenler de her yıl için belirlenen tutarlarda idari para cezası ödemek zorunda kalmaktadırlar. Bu tutar 1.1.2014 tarihinden itibaren 2.240,00 TL olarak uygulanmaktadır.

Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirilen olayın iş kazası sayılıp sayılmayacağı hakkında bir karara varılabilmesi için gerektiğinde, Sosyal Güvenlik Kurumunun denetim ve kontrol ile yetkilendirilen memurları tarafından veya iş müfettişleri vasıtasıyla soruşturma yapılabilmektedir. Bu soruşturma sonunda yazılı olarak bildirilen hususların gerçeğe uymadığı ve olayın iş kazası olmadığı anlaşılırsa, bu olay için yersiz olarak yapılmış bulunan ödemeler, ödemenin yapıldığı tarihten itibaren gerçeğe aykırı bildirimde bulunanlardan Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından tahsil edilir. Özellikle bu durum kasıtlı veya kusurlu davranışlarından doğmuşsa, hatalı işlemin tespit tarihinden geriye doğru en fazla on yıllık sürede yapılan ödemeler, bu ödemelerin yapıldığı tarihlerden, itibaren hesaplanacak olan kanunî faizi ile birlikte, ilgililerin Sosyal Güvenlik Kurumundan alacağı varsa bu alacaklarından mahsup edilmekte, alacakları yoksa genel hükümlere göre geri alınmaktadır.

4- SONUÇ

Özellikle 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu yürürlüğe girdikten sonra işverenlerin iş kazası olarak kabul edilecek olayları bildirimlerinde büyük sorumlulukları ortaya çıkmaktadır. Sosyal güvenlik uygulamasında işçi ve memurlar iş kazası ve vazife malullüğünün bildirilmesinde farklı yaptırımlara maruz kalmakla birlikte işverenler açısından işçi ve memurlar iş sağlığı ve güvenliği uygulamasında iş kazası bildiriminde aynı usul ve esaslara tabi tutulmuşlardır.

Kamu kurum ve kuruluşlarının memur çalışanlarının vazife malullüğüne neden olan olayın Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirilmesinde 15 gün süreleri bulunmakla birlikte işçi çalışanlarının iş kazası olarak değerlendirilecek olayların bildiriminde üç günlük süreye dikkat etmeleri önemlidir. Bu durumda da maruz kalacakları idari para cezası ile diğer yersiz ödemelerin geri alınmasına yönelik maddi cezalara maruz kalmaları gerektiği de unutulmamalıdır.

KAYNAKÇA

- 5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu
- 6331 sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu
- 5434 sayılı T.C. Emekli Sandığı Kanunu
- DEMİRDİZEN Özer, "İş Kazası Sonucu Ölen Sigortalının Hak Sahiplerine Sağlanan Haklar Nelerdir?", Yaklaşım, Sayı 257, Ankara
- www.yaklasim.com
- www.mevzuat.gov.tr